

Almanac de Interlingua

Numero 51 – Martio 2014

Editor: Cláudio Rinaldi (almanacdeinterlingua@yahoo.com.br)

Le prime rete social

Il habeva multe discussiones sur le nove bibita – si le leges religiose lo admitteva o non, si illo altereva le mente, si illo esseva bon o mal pro le sanitate. Actiones seriose verso su prohibition comenciava in Mecca in 1511 e recurreva al longo del centennios. In responsa, religiosos e scholasticos usava lor pennas in defensa del caffè. Ben que le litteratura generate per iste debattos nos revela poco sur le locos ubi on bibeva caffè, illo face clar que le caffeterias esseva numerose desde tempores ancian. Multe discussiones evente in Arabia sur le caffè e le casas ubi on lo bibeva se repeteva in le Occidente un centennio plus tarde, e le questiones medic sur illo continua usque a nostre dies.

Forsan le caffeterias se expandeva rapido perque illo offereva prompte un bibita cuje preparation es un tanto complicate, le granos essente tostate e molite. ‘Abd al-Ghaffar scribe que al initio del 1500s il habeva ja plure caffeterias proxime al Grande Moschea in Mecca e al moschea central de al-Azhar, in Cairo. Ja cinquanta annos plus tosto, al-Jaziri mentiona le inusual costume que habeva le personas in Medina: biber caffè in lor casas. Ille scribe que, venite de Yemen, le caffè se bibeva publicamente per le *fūqaha* o scholasticos, e que tosto un grande numero de personas lo adoptava. Ille describe anque le scutellas in terracotta e le porcellanas chinese usate per le bibitores de caffè del porto de Jiddah, presso al Mar Rubie. Le reportos, infelicemente, non describe ben le caffeterias ipse, ma insenia sur un caso in Mecca: un femina recipeva ordine de extinguer su caffeteria, ma illa appellava del decision e, per su povressa, poteva continuar con le negotio a condition que illa se coperiva con un velo.

Al sinistra, illustration per Amedeo Preziosi de un café del 19° centennio in Istanbul. Al dextra, illustration del un café del 17° centennio in London.

On infere que le prime caffeterias, in le Peninsula Arabic, esseva locos simple, post que non se los accusava per le ostentation. In Syria, isto cambiava: caffeterias

elegante in un citate emphasava le potentia de su governante, e assi tote *mahallah* (quartiero) tosto habeva al minus un café. La, como tamben al longo del Nilo, le cafeteria esseva le edificio fundamental del mercatos. Assi, non solo le caffè deveniva un importante producto commercial como anque le interactiones social se revolutionava, primo in le mundo musulman e tosto in le Occidente.

Ante le advento del café, poc incontros eveniva in locos public, troppo calide o troppo frigide secundo le saison del anno. Le costume islamic imponeva le privacitate del casa. A minus que on esseva multo ric, il esseva difficile intertener invitatos si le feminas debeva secluder se a un camera separate. Anque non se usava mangiar foras de casa, dunque il existeva nulle restaurantes. Le reuniones occurreva traditionalmente in un moschea, ma iste loco non serviva pro relaxar ni parlar sur negotios, e non poteva esser frequentate per homines de fides distincte. Altere possibilitate esseva le *hammam* o casa de banios, ma illos certo non provideva le atmosphaera adequate a un discussion serie. Solo le cafés permetteva incontrar nove personas e excambiar differente punctos de vista.

Il es probabile que le cafés local reuniva membros de un mesme gruppo professional o ethnic. Le casas major, como celles de Istanbul, esseva plus cosmopolitan e albergava un plus grande varietate de personas. Al medietate del 17e centennio, le viaggiante francese Jean de Thévenot scribe: “tote typo de gente veni a iste locos, sin distinction de religion o position social; entrar in un loco assi es nulle signo de vergonia, e multes va simplemente a conversar.”

Le disposition physic le plus commun es un sol salon ample proviste con bancos stoffate al longo del parietes – tabulas e sedias individual es un developpamento occidental tardive. Alcun casas ha ancora un fonte al centro. Dunque, le conversation es jammais private e un debate pote formar se si le question es de interesse general. Le frequentatores se accomoda secundo le ordine de arrivata, ben que certe stablimentos major ha un loco reservate pro visitantes distincte. Historias, musica e presentationes intertene a totes.

Un cafeteria es un bon interpresa. In Istanbul, alcunes es constructe per architectos famose e deveni clubs celebre, inricchiente lor proprietarios. Tanto le casas como le bibita se propaga per tote le Imperio Ottoman e es multo appreciate per le estranieros. Thévenot attesta que “mercatores francese, quando debe scriber multe litteras e travaliar tote le nocte, prende un o duo tassas de caffè.” Ma le religiosos islamic e catholic pensa que le caffeterias stimula le homines juvene a malgastar lor tempore in vice de travaliar, que illos misce gente de classes distincte e permette discussiones que corrumpe le ordine social. Decretos per Murad IV e Charles II decreta le extinction del cafés turc e anglese in le 17e centennio e disgusta a advocatos, professores e studiantes, qui voleva non solo biber un caffè ma tamben incontrar se, conversar e relaxar in un loco familiar e de precio pagabile. Le banition del rege anglese es ignorate; lo del sultan turc face le cultura del caffè transferer se a Bursa, a 90 kilometros de distantia.

Le esthetica es altere aspecto fascinante del grande cafés. In 1670, Evliya Çelebi describe lo que ille videva in Berat, in le actual Albania: “In le vicinitate del bazar es sex caffeterias, cata un picte e decorate como un templo chinese. Alcunes es sur le banco del fluvio que curre trans le citate. Ci alcun personas se bania in le aqua, alcunes veni a piscar e alteres se reuni a conversar con lor amicos sur temas religiose o secular. Il ha multe poetas, scholasticos e scriptores de vaste sapientia. Illes es polite e elegante, intelligente e matur, e plus inclinate al bacchanalias que al pietate.”

Le caffeterias se transfere al Occidente...

Le gusto per le caffè e le caffeterias se propaga verso le west, ma non per le routes que on expectarea. Mercatores anglese in le Levante appreciava le bibita, e ja in 1650 on attesta le existentia de cafés in London e Oxford. Assi como in le mundo islamic, illos causa un impacto social. On se sedeva sur bancos o sedias a ambe lateres de un longe tabula. Le tradition commanda seder se al proxime loco libere, sin considerationes sur classes social e temas de conversation.

Un supernomine del cafés es *penny universities*, post que un penny suffice pro entrar, leger le jornales e audir le conversationes e non raro palestras per homines eminente. A illes qui non ha accesso al education formal, isto representa un opportunitate pro instruer se. Le diarista Samuel Pepys mentiona centos de visitas a caffeterias a fin de obtener novas utile a su profession e trovar se inter scientistas e professores. Le stablimento del Bursa de Valores es associate al café Jonathan's, frequentate per le homines de negocios in London. Similmente, Lloyd's es fundate in 1668 como un caffeteria attrahente surtoto mercatores maritime.

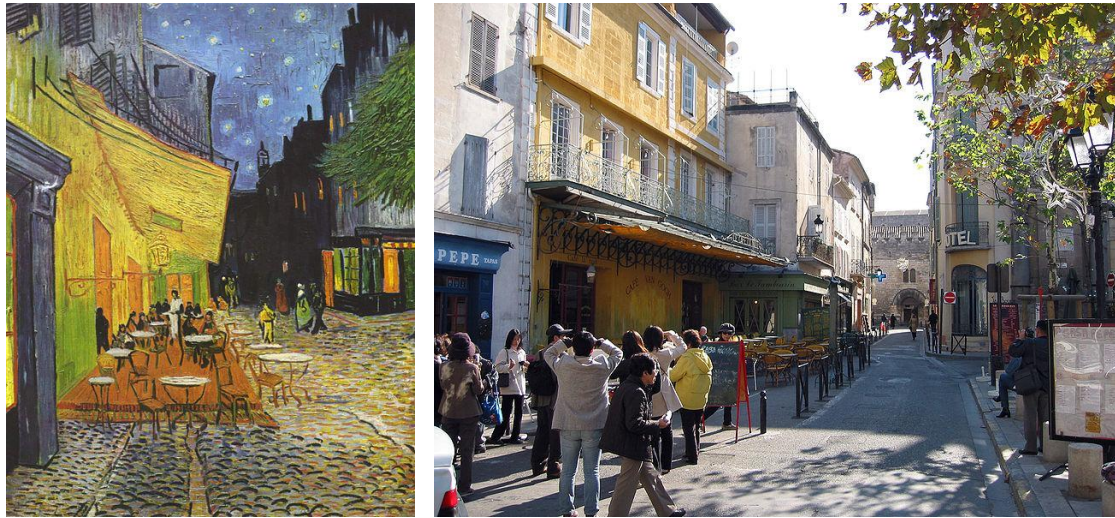
Per tote Europa, interprenditores levantini, principalmente armenios e syrios, aperi lor caffeterias. Illos se stabli non solo in citates commercialmente connexe al Medie Oriente, ma anque al nord del continente – le porto de Bremen, albergante un colonia de mercatores anglese, ganiava su prime café in 1669. Le anno sequente, le prime café del continente american inicia su activitates in Boston. Como in London, su principal clientes es mercatores e bancheros.

Fundate in 1905, le café *A Brasileira* (al sinistra) offereva un cuppa gratis a celles qui acquireva un kilo de caffè per le precio de 720 réis. La on trovava tamben le bica, un cuppetta de caffè nigre forte como un espresso. Le casa offereva altere productos brasilian como gelea de guayava, tapioca, farina, the e condimentos, ultra generos portugese como vino e oleo de olivas. In le nascente republica, intellectuales, artistas e scriptores frequentava le loco, que desde 1988 exhibe al entrata un statua bronzee del poeta Fernando Pessoa – qui totevia prefereva le *Café Martinho da Arcada* (al dextra), altere icone del capital portugese.

Le cafés anglese e american es utilitari, e non glamourose como in le Oriente. In le Europa continental, totevia, il es distincte. Le prime cafés de Paris, stablite per armenianos, non attrahe al *gentlemen*, ma tosto un italiano aperi le Café Procope, un casa al stylo ottoman con tapisserie, speculos, picturas, candelas e tabulas in marmore, e su modello bensuccesses es imitate per altere proprietarios. Durante que le cafés oriental serviva solo caffè e the, los de Europa occidental vende tamben mangiars. In Venetia, que ha su prime cafetteria in 1683, un lege determina que solo cinque o sex personas debe esser in le casa al mesme tempore, e que le tabulas debe esser de duo o tres placias. Le objectivo es que le gente bibe su caffè e se va sin tardar se. Ma iste regulas non se confirma, e le costumes se va cambiante. Florian's, aperte in 1720 sur le Piazza San

Marco, es le prime a admitter feminas, lo que convince al governantes de que le loco non instiga debattos politic subversive. In Vienna, le prime casa appareva al fin del assedio ottoman, in 1683; historias popular conta que le croissant es inventate al occasion, como un burla del crescente turc, ma isto non se pote confirmar.

Al sinistra, *Café Terrasse a Nocte*, un pictura de 1888 per Vincent van Gogh. Situate presso al Placia del Forum, in le citate francese Arles, le café que inspirava le pictor nederlandese (al dextra) es hodie puncto touristic e se renominava *Café Van Gogh*.

...e al Oriente

Particularmente in Iran, le caffeterias es minus controverses. Con interesse professional, le medico Imad al-Din Mahmud los mentiona al medietate del 16e centennio. Un inviato austrian constata un casa de caffè in 1602, e un espaniol scribe in 1619 sur le cafés de Isfahan. Altere testimonios atesta le acceptation e le rolo del nove institution in le hospitalitate del corte safavide.

Registros demonstra que Iran importava grande quantitates de caffè per intermedio del hollandeses. Plus, in 1634 Iran recipeva un carga de 5 mille cuppas chinesis pro vendita al iranianos, lo que confirma como le bibita haveva devenite popular.

Jean Chardin, contante sur su viages in Persia e “altere locos del Oriente” in 1686, describe assi un caffeteria iraniana: “Le casas, que es salones alte e spatiose, de formas diverse, es generalmente le plus belle locos in le citate; in iste locales le habitantes se incontra e cerca intertenimento. Varies, surtoto in grande citates, ha un bassino de aqua al centro. Circum le camera il ha platteformas circa tres pedes alte e tres o quatro pedes large, plus o minus in accordo con le dimension del local... Illos aperi al matino ben tosto e es le plus plen de gente a iste hora e tamben al nocte.”

Resumite e adaptate del articulo *firstsocialnetwork@coffeehouses.mideast*, scripte per Caroline Stone, publicate in le revista *Saudi Aramco World*, edition de maio/junio 2013.

Le incubo del sheikhs

Discoperte in le 1930s, le reservas de petroleo in le Peninsula Arabic deveniva concupicite a partir del Secunde Guerra Mundial. In le 1970s, il semblava que le

economia mundial se equilibrava sur un gigantesco oleoducto imaginari que apportava le auro nigre del Medie Oriente al Statos Unite. In 1973, quando le Organisation del Paisas Exportante Petroleo passava a controlar precios e boycottar clientes, le mancamento de gasolina faceva clar que tote le population statounitese habeva devenite hostage de millionari sheikhs con berillos de sol. Quasi tote le guerras subsecente in celle region se justificava per le desiro de garantir iste approvisionnement vital.

In le ultime annos, tamen, iste scenario se ha alterate per le crescentia de paisas emergente, surtoto China, inter le principal consumitores, e tamben per le discoperta de petroleo in plure regiones del mundo. Plus, le Statos Unite va devenir le major productor mundial a partir del proxime anno, ultrapassante Arabia Saudi e Russia. Assi, le petroleo medieoriental deveni minus indispensabile, e le consequentias economic ja es percepte per le principes arabe.

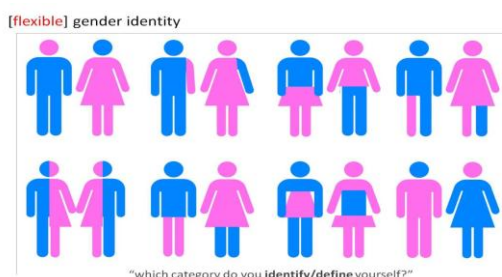
Le irruption del petroleo statounitese se debe al gas de schisto, un typo de gas natural que se trova mixte al roccas. Su extraction depende de un tecnologia denominate fractura hydraulic, que injecta con pression in le solo un grande quantitate de aqua mixte con sablo e altere substantias. Le operation provoca fissuras, trans le quales le gas escappa intra le puteo. Le mesmo processo se utiliza pro extraher le petroleo de schisto, un risco que solmente parve e medie interprisas voleva assumer, durante que le grande petrolerias se occupava con le methodos traditional.

Inter 2004 e 2011, le production de petroleo de schisto quintuplicava, e hodie representa 29 per cento del production statounitese. Con isto, le previsiones de que le era del petroleo se approximava del fin debeva reconsiderar se. Tamben Australia, China e Argentina potera beneficiar se de iste nove typo de combustibile.

Ultra, Brasil e Mexico debe explorar lor reservas petrolifere in le veniente annos. Solmente le campo mexican Chicontepec, in le stato Veracruz, pote producer un quantitate de barriles equivalente al reservas total iraniane. Con plus de suppletore, il essera plus difficile que le OPEP determina le precios. Le Medie Oriente conservara quasi le medietate del mercato planetari, ma perdera le hegemonia energetic. Recentemente, le principe saudite Alaweed bin Talal admitteva que le nove tecnologias menacia le productores traditional, e que Arabia Saudi es particularmente affectate perque 92 per cento de su budget proveni del petroleo.

Adaptate de *O pesadela dos xeques*, per Tatiana Gianini, publicate le 15 januario 2014 in le revista brasilian *Veja*.

Cinquanta tonos

Es finite le tempore quando le cosas esseva blanc o nigre: desde februario le rete social Facebook offere cinquanta-sex nove optiones de genero in su version in anglese. On ja poteva seliger *altre* in alternativa a *masculin* o *feminin*, ma il ha habite assi

mesmo un forte lobby de parte de usatores inconformate a iste limitation. Le nove colorationes del spectro sexual permette identificar se como *androgyne*, *transsexual*, *intersexual*, *bigeneric*, *cisgeneric*, *pangeneric*, *ageneric*, *de genero fluide* o *nulle*, inter tante alteres. On pote ancora miscer optiones sexual diverse e seliger si on prefere esser referite per le pronomines anglese *he*, *she* o *they*.

Brielle Harrison, ingeniera de software qui laborava in iste projecto, alterava su proprie status sexual a *transfemina*. Illa affirma que ora 1,15 milliardo de usatores de Facebook pote expressar lor identitate sexual con plus precision, ultra le limites de un option binari.

Secundo Jeff Johnston, analysta del organisation religiose Focus, in Denver, il es impossibile negar le realitate biologic de que le humanitate se divide in dio medietates. “Nos ha multissime compassion per celles qui rejecta lor sexo biologic e crede haber le sexo opposite,” affirma ille.

Masen Davis, director del Transgender Law Center, in San Francisco, adverte que alcun personas ha difficultate pro comprender como le simple acto de selectionar desde un lista multiple de generos es importante pro celles qui es involte con tal question. “Nos applaude Facebook per facer possibile que iste personas sia authentic online,” illa dice.

Le activista Nori Herras-Castaneda, de un communitate LGBT in San José, emphatisa que le genero es un spectro. “Io vide multe personas extremamente felice con isto,” illa accresce.

Alex Schultz, un director de Facebook, explica que il habeva vermente nulle debatto sur le implicationes social. “Non permitir que on expressa un cosa tanto fundamental non es cool, dunque nos faceva alcun cosa sur isto.”

Le informationes proveni de duo articulos: *Facebook expands gender options: transgender activists hail 'big advance'*, publicate per le jornal britannic *The Guardian* con le illustration reproducte supra, e *Here are Facebook's 56 new gender identity options*, scripte per Jillian Sederholm e publicate per le jornal statounitese *Denver Post*. Ambe materias appareva le 13 februario 2013.

Le inflation retorna a Sudamerica

Un vice plus le alte indices inflationari mitte in allerta le continente sudamerican. Ben que le inflation official in Argentina es 11% per anno, le cifra calculate per organisationes independente del governmento es circa 30%. In tres annos, le quotation del dollar se altiava de 4 a 8 pesos argentin. Como le presidente Cristina Fernández de Kirchner limitava le compra de dollars per le citatanos, un mercato nigre se formava, in que un dollar non costa minus que 13 pesos. Le billetes de 100 pesos representa hodie 63% del pecunia in circulation. Como on non admitte le necessitate de imprimir billetes de valor superior, le argentinios debe portar un volumine grande mesmo pro pagamentos quotidian.

Le diffidentia del argentinios sur lor proprie pecunia es cultural, in consequentia de successive crises economic al longo del historia del pais, dunque il es commun que le dollar circula parallelmente al moneta local. Le peso esseva create in 1991 in substitution al austral. Su valor initial de 1 dollar se susteneva artificialmente usque al initio del annos 2000, quando le clientes bancari habeva lor contos de sparnio confiscate per le governmento.

In Venezuela, le inflation annual es 58%. Le presidente Nicolás Maduro adoptava recentemente un inusitate systema de cambio fixe e duple in que un dollar vale 6,30 o 11,30 bolívares fuertes secundo le categoria de productos que on vole comprar. In mercato nigre, tamen, un dollar costa al citatano venezuelan 80 bolívares fuertes. Le

currente unitate monetari entrava in vigor in 2008 in substitution al bolívar, que vigorava desde 1879 e esseva le moneta sudamerican le plus stabile usque al initio del 1980s.

Con iste scenario, le futuro del Mercosud non pare promitter grande avantios in alcun tempore. Mesmo Brasil, le plus forte economia del bloco, ha suffrite un inflation persistente proxime a 6% per anno e un devaluation palpabile de su pecunia: in tres annos, le quotation del dollar saltava de 1,60 real a 2,40 reales.

Le moneta de 12½ céntimos, un excentricitate plus del economia bolivarian de Venezuela. Le valor inusual face referencia al periodo colonial, quando le traditional peso de argento habeva como submultiplo le real, con un octavo de su valor. Post le decimalisation, le designation *real* passava a referer le monetas de dece centesimos (como le *dime* statunitense) in alcun pais latinoamerican.

Un rap in Interlingua!

Le interlinguista qui se presenta per le supernomine Marcus Scriptor es ja cognite per le poemas que ille sole publicar in su blog. Ma ora ille innovava con le composition de un canto in stylo rap, *Bazar Bizarre*, a que on pote audir in le adresse electronic <http://www.youtube.com/watch?v=IS5nyQGq5Pc&feature=youtu.be>. Le melodia es accompagnate per subtitulos, assi vos pote a un sol tempore ascoltar le canto e leger su ben humorate littera. Gratias per instruer nos e amusar nos, Scriptor!

Le guarany in le 21^e centennio

Il non esseva un burla quando le edition 50 del Almanac affirmava que ora on pote usar Facebook in guarany. Official in Paraguay desde 1992, le lingua passa per un momento de revitalisation in Internet. Le movimento comenciava con usatores qui introduceva texto in guarany a imagines circulante per le rete mundial. Le idea ganiava fortia e instigava alcun companias a crear versiones de lor productos in le lingua native del majoritate del paraguayos.

Non solo: anque le Justitia paraguayana comenciava a admitter le lingua guarany in su processos, diligentias e tribunales. Le *Dictionario General Digital Guarany*, presentate per le Secretaria de Politicas Linguistic, provide un lexico juridic referente al legislation e al tramites judicial. Disponibile a partir de februario, le dictionario contine 30 mille entratas in guarany e 95 mille in espaniol.

Le lingua guarany (autodenominate *avañe'ẽ*) es official tamben in le provincia argentin Misiones, in Bolivia e in le Mercosud.

Duo articulos del jornal paraguayano *ABC* provideva informationes pro iste notitia: *El guaraní en el siglo XXI*, per Óscar Lescano Barreto; e *La Justicia ya habla en guaraní*, per Víctor Franco Novarecci. Illos esseva divulgata in Facebook per le interlinguista brasilian Aender dos Santos.